

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE BÜRÜN BİLİMSEL BİR YAKLAŞIM -BOŞNAK KONUŞURLARIN TÜRKÇE VURGU ÜRETİMLERİ¹

Gönül ERDEM NAS* - Büşra AKBULUT**

Özet

Dilin ses yapısını oluşturan unsurlar, “parçalar” ve “parçalarüstü birimler” olmak üzere iki bölüme ayrılır. Parçalar, “ünlü” ve “ünsüz” adını verdiğimiz ses birimleri ile ilgiliyken dilin parçalarüstü birimleri bütüncül bir parça üzerinden işlev gören vurgu, ton, ezgi, durak gibi bürün bilimsel unsurları içermektedir. Bürün özellikleri dilin yapısal özelliklerini oluşturan birimleri doğrudan etkilemektedir. Bu etki, bürün özelliğine sahip diller için geçerli olmakla birlikte yeni bir dil öğreniminde hedef dili de etkilemektedir. Hedef dili öğrenen bireyin bu dildeki yapısal unsurları doğru şekillendirmesi, doğru bürün edinimiyle mümkün olmaktadır. Bürün öğeleri, parçalı birimlerin duygu, düşünce ve anlamını doğrudan etkilediğinden dil ediniminde bu birimlerin yapısal özellikler ile eş zamanlı edinilmesini gerektirmektedir. Bu sebeple, hedef dildeki parçalı birimlerin yanı sıra vurgu gibi parçalarüstü birimlerin de anlamlı ve yerinde gerçekleştirilmesi, başta konuşma becerisi olmak üzere temel dil becerilerinin gelişimi için önemli ve faydalıdır. Bu anlamda gelişen teknoloji, bürünsel özelliklerin *PRAAT* gibi ses analiz programları aracılığıyla bilgisayar ortamında görünür hâle getirilmesini mümkün kılmaktadır. Bu çalışmada, ana dili Boşnakça olan 15-20 yaş aralığındaki 25’i kadın 15’i erkek 40 konuşurun Türkçe sesletimindeki cümle ve sözcük vurgu üretimleri incelenmiştir. Boşnak

¹ Bu makale “Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan okuma metinlerinin Türkçenin sesletimi edinimine etkisi (Bosna Hersek örneği)” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Doç. Dr., Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, gerdem@bartin.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8100-3884.

** Bartın Üniversitesi TÖMER, busrakoseoglu96@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6960-844X.

konuşurların Türkçe vurgu üretimleri *PRAAT* (Boersma ve Weenink, 2020) programı ile ölçülmüş ve ulaşılan vurgu grafikleri çerçevesinde yorumlanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, temel seviyedeki Boşnak konuşurlarının seslendirdiği okuma metinlerindeki Türkçe cümle ve sözcük vurguları çoğu kez ana dili konuşurlarının sesletimi ile örtüşmediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vurgu, *PRAAT*, parçalarüstü birimler, yabancılara Türkçe öğretimi.

A PROSODIC APPROACH TO TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS - TURKISH STRESS PRODUCTIONS OF BOSNIAN SPEAKERS

Abstract

The elements that constitute the sound structure of the language are divided into two parts as “segmental” and “suprasegmental”. While the parts are related to the phonemes we call “vowel” and “consonant”, suprasegmental units of the language include prosodic features such as stress, tone, rhythm, and pause that function over a holistic part. Prosodic features directly affect the units that constitute the structural features of the language. Although this effect is valid for prosodic languages, it also affects the target language in learning a new language process. It is possible for an individual learning the target language to shape the structural elements in this language correctly, by acquiring the correct prosody. Since the prosodic units directly affect the emotion, thought and meaning of the fragmented units, it is necessary to acquire these units simultaneously with the structural features in language acquisition. For this reason, it is important and useful for the development of basic language skills, especially speaking skills, to carry out meaningful and appropriate suprasegmental units such as emphasis, as well as fragmentary units in the target language. In this sense, the developing technology makes it possible to make prosodic features visible in the computer environment through sound analysis programs such as *PRAAT*. In this study, sentence and word stress productions in Turkish pronunciations of 25 female and 15 male speakers between the ages of 15-20 whose mother tongue is Bosnian are examined. The Turkish stress production of Bosnian speakers was measured with the *PRAAT* (Boersma & Weenink, 2020) program and interpreted within the framework of the achieved stress graphics. According to the results obtained from the research, it was determined that the Turkish sentence and word stresses in the reading texts vocalised by the Bosnian speakers at the basic level often do not match the pronunciation of the native speakers.

Keywords: Stress, *PRAAT*, suprasegmental units, teaching Turkish to foreigners.

Giriş

Nörolojik, kassal, akustik ve işitsel süreçleri içeren konuşma, dil yapısının anlamlandırılması ve uygulanmasına yönelik kavramsal bir beceri alanını ifade eder. Bilgiyi üretmeyi içeren bu etkileşimli beceri, aktarılmak istenen iletiyi hedef dilin dil bilgisi, sözcük, akıcılık gibi uzantıları çerçevesinde zihinsel bir hazırlık süreciyle karşıya iletmeyi amaçlar (Peterson, 1958, s. 402). Zihninde hedef dildeki ses ve ses öğeleri ile anlamlı dizgeler oluşturma çabasına giren dil kullanıcısından, söz konusu anlam yığınına hedef dilin ses, yapı ve cümle bilgisini kullanarak sözlü birer iletiye dönüştürmesi beklenir. Bu anlamda seslerin doğru ve amacına uygun sesletimi, hedef dilin ana konuşurlarıyla kurulabilecek ilk temastır (Erdem Nas, 2020, s. 706). Dolayısıyla yabancı bir dilin sözlü iletişimde etkili bir şekilde kullanımı, ses birimlerinin hedef dildeki fonetik kurallarına uygun bir şekilde doğru zamanda ve doğru yerden üretimi ile başlar.

Sesletim çoğu kez seslerin edinimi ve yerinde üretimi şeklinde değerlendirilse de sesletim becerisini yalnızca ses birimlerinin kavranması, anlaşılması ve seslendirilmesi gibi parçasal düzeyle ilişkilendirmek yeterli değildir. Sesletim, parçalı (*segmental*) birimlerin yanı sıra dildeki sözcük, öbek ve cümlelerin anlamsal boyutunu ortaya koyan parçalarüstü (*suprasegmental*) unsurların da ifadesidir (Tekin, 2020, s. 34). Parçasal düzey, bir dilin seslerinin algılanıp üretilmesi ile ilgiliyken parçalarüstü birimler vurgu, ton, ezgi gibi faktörlerin uyum içerisinde kullanılması ile ilgilidir. Konuşmanın başlangıcından sonuna dek oluşan dizgenin tümü vurgu, hız, tonlama, ses perdesindeki yükselme ve alçalmaları içeren bürünü taşır.

Dilin ses dizgesi yalnızca ünlü, ünsüz, yarı ünlü, ikiz ünlü gibi parça ses birimlerinin belirli dizilişlerde bir araya gelmesi ile oluşmaz (Eker, 2007, s. 39). Konuşma anında sesin yüksekliği, alçaklığı, hızı gibi ses bilimsel niteliklerini yansıtan birtakım unsurlar parçalardan bağımsız olarak konuşmayı sıradan bir ses dizgesi olmaktan çıkarır. Dilin akustik özellikleri bağlamında sesin frekansı, süresi, şiddeti gibi tasarruflarıyla ilgili olan parçalarüstü birimler, konuşmanın ritmik ve tonal özelliklerini tanımladığı ve parçasal birimlere göre daha büyük konuşma parçalarını kapsadığı için dilin bürün dizgesini oluşturmaktadır (Tekin, 2020, s. 350). Dile anlam ve duygu değeri yükleyerek parçalı ses birimleri ile ifade edilemeyen tüm ifadeler vurgu, ton, ezgi, durak, kavşak, süre gibi bürün dizgeleri ile alıcısına ulaştırılır. İfade ile anlam arasındaki uyumu gösteren ve böylece anlam ayırıcı özelliklere sahip olan bu bileşenler, alfabe düzleminde gösterilemezler ve yazı dilindeki karşılıkları noktalama işaretleridir. Dilin hece, sözcük ya da cümle gibi kısımlarından oluşmuş parçalarüstü birimleri, ses birimleri ile ifade edilemeyen nitelikleri barındırmaları bakımından parçalı birimlerinden ayrılır. Bu özelliği ile konuşma ve okumayı sıradan bir ses dizisi

olmaktan çıkararak psikolojik temelli yapısını oluşturan vurgu, ton, ezgi, durak, süre, kavşak gibi parçalarüstü bileşenlerin tespitinde konuşmanın akustik özellikleri olan perde, frekans, süre, şiddet gibi öğelerinden faydalanılabilir (Çetin, 2008, s. 1-22). Parçalarüstü birimlerin ayırımına daha çok işitsel ses bilgisiyle ulaşılsa da günümüz teknolojisi ile birlikte, konuşma sesleri akustik bakımından fonetik laboratuvarlarında teknik cihazlar ve gelişen ses analiz programları yardımıyla incelenebilmekte; sesin şiddeti, sesin titreşim sıklığı, vurgu, ton, ezgi, süre, durak ve kavşak gibi unsurlar görünür hâle getirilebilmektedir.

Dil öğrenimi sırasında, hedef dilin parçalı ses birimleri ile eş zamanlı olarak söz konusu bürün birimi unsurlarının da bilinçli ve doğru bir şekilde algılanarak çözümlenebilmesi gerekir. Bu, dilin kullanımı bağlamında duyulan seslerin kavranması, anlaşılması veya yorumlanması için algılanmasını ifade eder. Ancak parçalarüstü birimlerin anlam ve içeriğe uygun üretimi ile vurgulanmak istenen noktaların dinleyenler tarafından doğru anlaşılması, ana dili konuşurlarının konuştuğu dilin edinimi esnasında doğal biçimde gerçekleşiyor olsa da bu durum hedef dil için bu kadar basit olmamaktadır. İki dil arasındaki fonetik farklılıklara rağmen hedef dildeki vurgu gibi parçalarüstü sesletim kalıpları dil öğrenenleri tarafından ana dildekine benzer nitelikte üretilebilir (Saadah, 2011, s. 120). O hâlde, hedef dildeki sesletim yetisi için ses-anlam ilişkisi bakımından hedef dildeki parçalı ve parçalarüstü özelliklerin tümü bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bunun için yabancı öğrencilerin hedef dili seslettiği sıradaki bürünsel özelliklere dair sesletim çıktıları, ses analiz programları yardımıyla somut bir şekilde karakterize edilebilir. Araştırmada, Türkçe öğrenen ve yaşları 15-20 arasında değişen Boşnak öğrencilerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenimi sırasında Türkçe sözcük ve cümle vurgu üretimleri incelenmiştir. Her birinin ana dili Boşnakça olan 25'i kadın ve 15'i erkek olmak üzere toplam 40 Boşnak öğrenciden alınan ses kayıtlarındaki vurgu görünüşleri *PRAAT* (Boersma ve Weenink, 2020) ses analiz programı ile incelenmiştir. Böylece Boşnak öğrencilerin sesli okuma sırasındaki ses kayıtlarının çözümlendiği çalışmada, parçalarüstü birimlerin bilgisayar ortamında görünür hâle getirilmesi ile Boşnak öğrencilerin sesletim yeterlilikleri sözcük ve cümle vurgu görünüşleri esnasında değerlendirilmiştir.

Vurgu

Vurgu, ses bilgisinde bir heceyi üretirken sesletimdeki gücün derecesini belirtmek için kullanılan bir terimdir. Bir sözcükte genelde ayırım vurgulu ve vurgusuz heceler arasındadır ve gösterimi ['] biçimindedir. Konuşma esnasında vurgulu hecenin ses yüksekliğinin artmasıyla o hecenin önemi ortaya çıkarılır. Ses biliminde ise vurgu daha çok cümle yapılarında kendini hissettiren bir terimdir. Buna göre ise cümle oluşturulurken sesin alçalıp yükseldiği sözcükler vurgu içerir ya da içermez. Amerikan yapısalcı geleneğine göre

vurgu birimleri güçlüden zayıfa doğru birincil, ikincil, üçüncül ve en zayıf olan dördüncül olarak sıralanır. Bu tür bir ayırım yalnızca cümleden bağımsız sözcük ya da sözcük öbeğinde tespit edilebilir. Yapısalcılara alternatif olarak ortaya çıkan görüşlerde ise vurgu farklı tür ve derecelerle tanımlanmıştır. Diller arası karşılaştırma yapılırken sözcük içinde vurgulu hecenin düşmesi gibi durumların not edilmesi önemlidir. Her dilin kendine özgü bürün özellikleri bulunur. Bazı dillerde sabit vurgu bulunurken (çok heceli sözcüklerde vurgunun daima sondan bir önceki hecede bulunduğu Galce gibi) bazı dillerde ise vurgu hareketli olabilir (İngilizce gibi) (Crystal, 2008, s. 455).

Parçalarüstü ses birimi olarak işlev gören vurgu, bir sözcük veya kelime grubunda, bir hecenin; bir cümlede ise bir sözcüğün diğerlerine göre görece daha belirgin bir şekilde yani daha baskılı, daha yüksek tonlu ve daha uzun süreyle sesletilmesi eylemidir. Konuşma sürecinde aktarılmak istenen anlama göre şiddetlenen baskılı nefes verme hareketiyle belirlenir (Dursunoğlu, 2006, s. 268). Vurgulu ses, aktarılmak istenen iletide anlam boyutuna yön vererek aynı ses ve söz dizimine sahip cümlelerde anlam farklılığı yaratır (Tekin, 2020, s. 38). Üstelik sözcükler arasında anlam farklılıklarının yanında, önem verilmesi istenen sözcük ya da kelime grubu, vurgu ile daha belirgin hâle getirilebilir. Demircan'a göre, fizyolojik olarak vurgulu heceyi "sesleten" ve "dinleyen" rolünde iki türlü tanımlamak gerekir. Sesleten rolünde, vurgu atışıyla güçlendirilmiş bir göğüs atışından bahsetmek mümkünken dinleyen açısından vurgulu hece ses yüksekliği ile algılanabilir (Demircan, 2015, s. 124). Dolayısıyla, bürünel özelliklerin en temel göstergelerinden biri olan vurgu, hedef dildeki iletişim sürecine netlik kazandıran en önemli unsurlardandır.

Vurgu; bir sözce, tümce ya da sözcükteki belli bir yerde oluşan akustik belirginliktir. Vurgulu sözcüklerin hareketini F0 takip eder. Söylem düzeyindeki akustik belirginlik içeren birincil vurgu, sözlüksel olarak belirtilen sözcüklere karşı gelebilirken bazı durumlarda bu sözcüklere denk gelmeyebilir. Şöyle ki, bazı bağlamlarda sözlüksel olarak belirtilmeyen sözcükler vurguyu alabilir. Bu durum cümle vurgusunda bulunur. Örneğin bazı dillerde edatlar vurguyu cümle içerisinde almazken bazı bağlamsal cümle kuruluşlarında vurgu edat üzerine kayabilir bu tamamen vurgunun tonlamayla olan ilişkisinden doğar (Kuder, 2019, s. 9).

İlgili teorik çalışmalardaki vurgu tanımları incelendiğinde, vurgunun temelde bir hece veya sözcük üzerindeki soluk baskısı olarak nitelendirildiği görülmektedir, fakat vurgunun yalnızca hece üzerindeki soluk baskısıyla oluştuğu tanımı yeterli değildir. Buna göre, anlaşılır bir vurgunun ortaya çıkması, bu soluk baskısının o hece üzerindeki süresinin uzunluğunun artması ile mümkün olabilir. Böylece bir bütünlük içinde oluşturulan hece, dinleyen için sözcük içerisinde ayırt edici bir özellik kazanır (Erdem Nas, 2019, s. 666). Bu anlamda vurgu, ünlü ve ünsüzlerin eklemelenmesini ve söyleyişte uzamasını sağlaması sebebiyle bürünel özelliklerin en temel göstergelerinden kabul edilir.

Türkçede Vurgu

Türkçe sesletim süreci boyunca vurgunun iki ayrı düzeyde “ayırıcı” işlevinden söz edilebilir: sözcük ve cümle vurgusu (Demircan, 1981, s. 157). Vurgu, diğer dillerde olduğu gibi Türkçe için de sözcük ve cümle düzeyinde çeşitli niteliklere sahip, anlam ayırıcı bir birimdir.

Türkçedeki sözcüksel vurgu dereceleri işlevsel açıdan “vurgulu ya da birinci derece vurgulu” ve “vurgusuz ya da ikinci derece vurgulu” olmak üzere iki şekilde tanımlanır. Türkçedeki vurgu yapılanışını yalın, türemiş ve söz dizimsel boyutta inceleyen Demircan, vurgunun sözcüklerin kök ve eklerinde farklılık gösterdiğine dikkat çekmektedir (2015, s. 126). Buna göre, tek heceli sözcüklerde vurgu o hecede iken sözcüğün türetme veya çekim eki alması, vurgusunun da yer değiştirmesi ile sonuçlanır. İki veya daha fazla heceden oluşabilen kök sözcüklerin vurgu görünümünün farklılık göstermesi ise sözcüğün Türkçe veya alıntı olması ile ilgilidir. Demircan kök vurgusunu “vurgusu sonda olanlar” ve “vurgusu sonda olmayanlar” şeklinde sınıflandırmış; TDK tarafınca yayımlanan *Türkçe Sözlük*'ün 5. baskısında vurgusu son hecenin dışında bulunan isim soylu sözcüklerin vurgu görünümünün hangi hece üzerinde gerçekleştiğini incelemiştir (1981, s. 158). Birden fazla hecelerden oluşan sözcüklerde tıpkı diğer dillerde de olduğu gibi birden fazla vurgu bulunabilir. Bunlar, yine diğer dillere benzer nitelikte birincil vurgu, ikincil vurgu ve bazen zayıf olmakla birlikte üçüncül vurgu şeklinde nitelendirilir. Ne var ki tanımlanmasında ve tespitinde, sesin frekans (sıklık), temel frekans, perde, şiddet gibi fiziki ve akustik özelliklerinden faydalanılan Türkçe sözcüklerin vurgu görünümleri ses analiz programlarıyla incelendiğinde, sabit ve değişmez çıktılar ile karşılaşılacaktır. Diğer bir ifade ile son hece vurgusu gerçekliği gibi tanımlar her zaman ve her sözcük yapısı için ses programları verileri ile bir bütünlük oluşturmamaktadır (Erdem Nas, 2019, s. 667). Ergenç bu durumu, Türkçenin bağlantılı bir dil olması ve isim veya kök sözcüğe eklenen eklerin taşıdığı özellikler nedeniyle dilin işleyişinde vurguda belirleyici olması ile ilişkilendirir (2002, s. 29). Dolayısıyla sözcük vurguları için kesin ve net bir tanım yapılamadığından çalışmada, vurgunun Türkçe sözcüklerde eklenme sırasında hangi heceler üzerinde yoğunlaştığına dair tespit için aşağıdaki genel tanımlar takip edilmiştir. Buna göre, Türkçe sözcüklerde anlam farkı yaratan vurgu sözcüklerin ilk ya da orta hecelerinde bulunabilse de genellikle son hecede yer alır.

Buna göre,

a. Türkçe Sözcüklerin Son Hecesinde Vurgu

- Türkçe isim ve fiil köklerinde vurgu genellikle son hecededir (Ergenç, 2002, s. 29; Güler ve Hengirmen, 2005, s. 83): **çiçek**, **önlem**; **almak**, **gülmek**.

- Türkçe isim ve fiil soylu sözcüklerde üzerine vurgu almayan bir ekle kesilmediği sürece sözcüğün son hecesine kadar gider (Ergenç, 2002, s. 30): **okul-okullar-okullardan**.
- Birleşen sözcüklerin ilk sözcüğü birden fazla heceden oluşuyorsa vurgu ilk sözcüğün son hecesinde bulunmaktadır (Erdem Nas, 2019, s. 675): **ayşekadın, civanperçemi, karafatma**.
- İnsan ve hayvan adlarında vurgu genellikle son hecededir (Güler ve Hengirmen, 2005, s. 83): **Serpil, Ümit, Pamuk**.
- Renk bildiren sözcüklerde vurgu son hecededir (Güler ve Hengirmen, 2005, s. 83): **beyaz, kırmızı, turuncu**.

b. Türkçe Sözcüklerin Ön Hecesinde Vurgu:

- Pekiştirme sıfatlarının geldiği sözcüklerde vurgu ilk hecededir (Güler ve Hengirmen, 2005, s. 86): **bembeyaz, simsiyah, sımsıkı**.
- Birleşen sözcüklerin ilk sözcüğü tek heceli oluşmuşsa vurgu tek ve o hece üzerinde bulunmaktadır (Erdem Nas, 2019, s. 675): **yüzbaşı, birçok, beştaş**.
- Ünlem görevi üstlenen sözcüklerde vurgu ilk hecededir (Güler ve Hengirmen, 2005, s. 86): **eyvah!, aferin!, haydi**.
- İki heceli yer adlarında vurgu genellikle ilk hecededir (Ergenç, 2002, s. 33): **Bartın, Samsun, Bursa**.
- Sözcük başındaki dört sesli heceler vurguyu üzerine çekmektedir (Güler ve Hengirmen, 2005, s. 87): **Türkçe, çiftçi**.

c. Türkçe Sözcüklerin Orta Hecesinde Vurgu:

- Türkçe sözcüklerde orta hecede vurgu çok azdır. Orta hecesinde vurgu barındıran sözcükler genellikle alıntı sözcüklerdir (Güler ve Hengirmen, 2005, s. 87): **üniversite, gazete, lokanta**.
- İkilemelerde vurgu, birinci sözcüğün vurgulu hecesinin üzerinde bulunur (Ergenç, 2002, s. 34): **gizli gizli, şıpır şıpır**.
- İki heceli pekiştirme sıfatlarında vurgu ikinci hecededir (Güler ve Hengirmen, 2005, s. 86): **sapasağlam, yapayalnız, çırılçıplak**.
- Ad soylu sözcüklere gelen ek fiil vurguyu orta hecelere kaydırır (Güler ve Hengirmen, 2005, s. 87): **fakiriz, tembelsiniz, zenginiz**.
- Fiil veya isim köküne getirilen eklerden birisi üzerine vurguyu çekmeyen bir ekse, sözcük vurgusu bu ekten önceki hecede kalır (Ergenç, 2002, s. 30): **koşuyorum, koşmuştu**.

Sözcüklerden birinin konuşma veya okuma sırasında diğerlerine göre daha baskılı ve kuvvetli söylenmesi ile cümlede anlam farkı yaratan cümle vurgusunun söz düzeyindeki işlevi, bilgi veren bir ögeyi ön plana çıkarmaktır. Cümle vurgularında sözcük vurguları değişmez ancak sözcük vurgularında olduğu gibi hecelere değil sözcüklere odaklanılır (Güler ve Hengirmen, 2005, s. 93). Bu nedenle, sözcüklerin yeri cümlede belirtilmek istenen anlama göre değiştirilebilir. Demircan bu vurgulama işlemini “odaklama” terimi ile tanımlar (1981, s. 158). Buna göre cümlenin anlamına, türüne ve yapısına göre Türkçede beş ayrı tür odaklamadan söz edilebilir:

- Cümlede vurgulanmak istenen sözcük, yüklemın önüne gelir: “Şimdi **eve** gidiyoruz.”
- Cümlede herhangi bir söz dizimi değişikliğine gidilmeden vurgulanmak istenen sözcük daha baskın ve belirgin seslendirilir: “Biz dün **pikniğe** gittik.” / “Biz **dün** pikniğe gittik” / “Biz dün pikniğe **gittik**.” / “**Biz** dün pikniğe gittik.”
- Vurgulanmak istenen sözcük yüklemden sonraya atılarak cümlenin yapısı devrik yapılıır. Böylece vurgulanmak istenen sözcük daha baskılı ve belirgin söylenir: “**Duydun** mu dünkü tartışmayı?”
- Cümledeki edatlar vurgulanmak istenen sözcüğün ardına veya önüne getirilir: “Öğrenciler yemek **yedi** mi?” / “Öğrenciler **yemek** mi yedi?”
- Kısıtlı da olsa cümlenin anlamına bağlı olarak aynı sözcüğün vurgulanan hecesinin yeri değiştirilir: “Arkadaşlarından **biri** geldi.” / “Arkadaşlarından **biri** geldi.” (Demircan, 1981, s. 159-162)

Türkçede vurgunun sözlüksel ya da düzenli psikolinguistik bir gerçekliğe sahip olduğu görüşü de bulunmaktadır. Son hece vurgusu taşıyan sözcükler vurgusuz sözcükler gibi değıllerdir ve bu sebeple dilin perde-vurgu sistemine sahip olduğuna dair kesin bir veri içermezler. Türkçenin Fransızca ve Japonca gibi farklı ve tartışmaya açık sözce düzeyinde zayıf bir perdeleme sistemi olduğuna dair görüşler de Türkçenin tam anlamıyla her cümle için kesin vurgu görünümü yargısının varlığına şüpheyile yaklaşmaktadır (Kabak, 2016, s. 17).

Yöntem

Evrenini yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Boşnak öğrencilerin oluşturduğu çalışmanın örneklemini Bosna Hersek’te JU Srednja Ekonomska i Ugostiteljko Turisticka Škola ve JU Srednja Škola Stolac liseleri ile OŠ Vrapčići, OŠ Bijelo Polje ve OŠ Zalik ortaokullarında A1 ve A2 dil yeterlilik seviyelerinde Türkçe öğrenen 15-20 yaş aralığındaki 25 kadın ve 15 erkek toplam 40 Boşnak öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin her birinin ana dili Boşnakçadır. Ayrıca çalışmada, aynı okuma metinlerinin ana dilde de seslen-

dirilmesi ve böylece elde edilen verilen karşılaştırılabilmesi adına üç kadın ve üç erkek olmak üzere ana dili Türkçe olan 15-20 yaş aralığındaki altı katılımcı daha yer almaktadır. Buna göre CEFR 2020 esas alındığında, A1 düzeyi öğrencilerinin günlük sözcük ve cümlelerin parçalarüstü özelliklerinin A1 düzeyi öğrencileri için anlaşılabilir olduğu; A2 düzeyi öğrencilerinin ise basit sözcüklerin ve cümlelerin sınırlı bir bağlamdaki parçalarüstü özelliklerini anlaşılır bir şekilde kullanılabilecekleri öngörülmüştür (CEFR, 2020, s. 134).

Çalışmada, Türkçe öğrenen temel seviyedeki 25 kadın ve 15 erkek Boşnak öğrencinin 12 okuma metnini okudukları sırada seslendirdikleri 203 cümle ve 1.454 sözcüğe dair vurgu üretimleri incelenmiştir. Ancak araştırma çok kapsamlı ve hacimli olduğundan, araştırma sonucunda elde edilen vurgu grafiklerinin tümüne değil; Boşnak öğrencilerin cümle ve sözcük vurgu üretimlerini ortaya koyacak nitelikteki birkaç vurgu grafik şekline yer verilmiştir. Çalışmada Paul Boersma ve David Weenink tarafından geliştirilen, dil bilimi çalışmalarına yardımcı olunması için tasarlanmış ücretsiz bir ses analiz programı olan *PRAAT 6.1.42* (Boersma ve Weenink, 2020) ses çözümleme programı kullanılmıştır. Cinsiyet faktörü önemli bir değişken olmadığından okuma metnlerinin cümle ve sözcük düzeyindeki vurgu görünüşleri, Boşnak katılımcıların tümü ve ana dili konuşurlarının tümü göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Buna göre, okuma metnilerindeki cümlelerin her biri ayrıca ele alınmış; cümle vurgusunun hangi sözcük üzerinde gerçekleştiği ve sözcük düzeyindeki vurguların hangi heceler üzerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Türkçe cümle düzeyindeki vurguyu yüklemden önceki sözcük üzerinde gerçekleştiren Türk ana dili konuşurlarının cümle vurgularına dair ortalama vurgu grafiklerine yer verilmemiş; Boşnak katılımcıların seslendirdikleri cümlelerdeki vurgulu sözcüğe dair ortalama bir vurgu görünümü *PRAAT* ses analiz programı ile ulaşılan vurgu grafiği ile gösterilmiştir. Yine Bosna Hersekli öğrencilerin sözcük düzeyindeki vurguları hangi hece üzerinde gerçekleştirdiklerinin tespitinde de vurgu hecelerinin ana dili konuşurları ile ortak olduğu sözcükler için ortalama bir formant grafiği sunulmamıştır. Yalnızca söz konusu sözcüklere dair vurguların bulunduğu heceler hakkındaki bulgulardan bahsedilmiş, hece vurgularının ana dili konuşurları ile Boşnak katılımcılar arasında farklılık gösteren sözcüklerdeki görünüşleri ise ortalama vurgu görünümünün sunulduğu grafikler ile gösterilmiştir. Bulgular bölümünde Boşnak konuşurların Türkçe sözcük ve cümle vurgu görünüşlerine dair ortalama vurgu grafiklerinden elde edilen veriler, ana dili konuşurlarının sonuçları ile karşılaştırılarak sonuç bölümünde yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

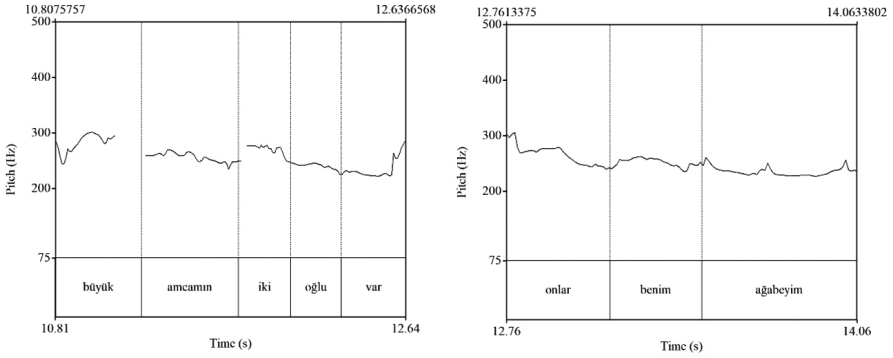
Araştırmada, Yunus Emre Enstitüsüne ait olan *Yedi İklim* A1 (2018, s. 34, 52, 58, 59, 69, 87, 89, 98, 99, 100, 131) ve A2 (2015, s. 148) ders kitaplarında-

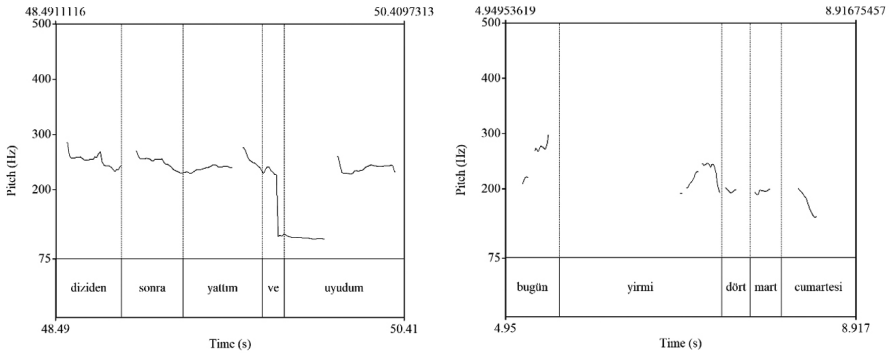
ki “Serbest Okuma”, “Okuyalım Yazalım”, “Okuyalım İşaretleyelim”, “Okuyalım Cevaplayalım” ve “Okuyalım İnceleyelim” başlıklı 12 okuma metni içerisindeki 203 cümle ve 1.454 sözcüğün tümü için sırasıyla sözcük ve hece düzeyindeki vurgu görünümü tespit edilmiştir. Ancak daha önce de bahsedildiği gibi elde edilen vurgu grafiklerinin tümüne değil; Boşnak öğrencilerin cümle ve sözcük vurgu üretimlerini ortaya koyacak nitelikteki birkaç vurgu grafik şekline yer verilmiştir.

1. Okuma Metinlerindeki Cümle Vurguları

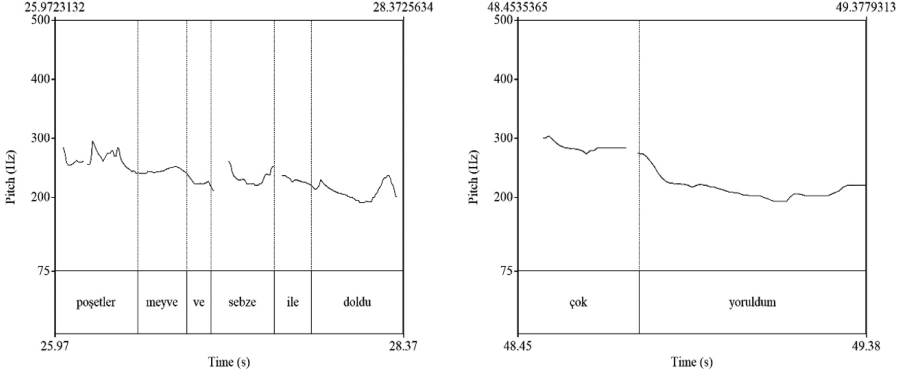
Ana dili Boşnakça olan öğrenciler Türkçe cümlelerdeki vurguyu ilk sözcük üzerinde gerçekleştirmiştir:

Şekil 1: “Büyük amcamın iki oğlu var.” ve “Onlar benim ağabeyim.” cümlelerine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf, Boşnak öğrencilerin seslendirdiği “Büyük amcamın iki oğlu var.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf “Onlar benim ağabeyim.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

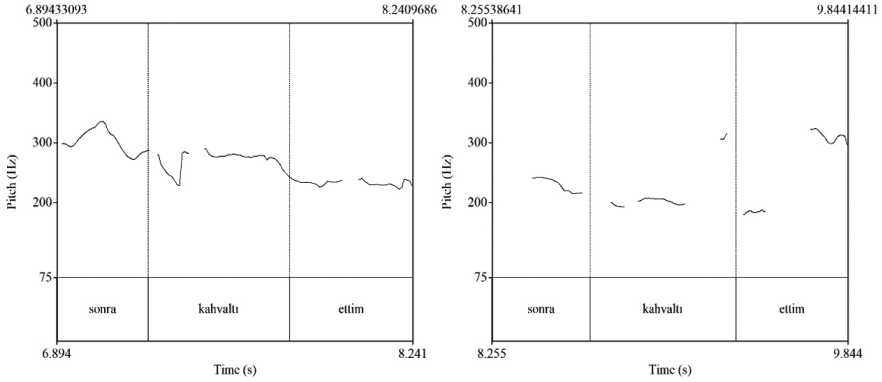

Şekil 2: “Diziden sonra yattım ve uyudum” ve “Bugün yirmi dört Mart Cumartesi.” cümlelerine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf, Boşnak öğrencilerin seslendirdiği “Diziden sonra yattım ve uyudum.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf “Bugün yirmi dört Mart Cumartesi.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

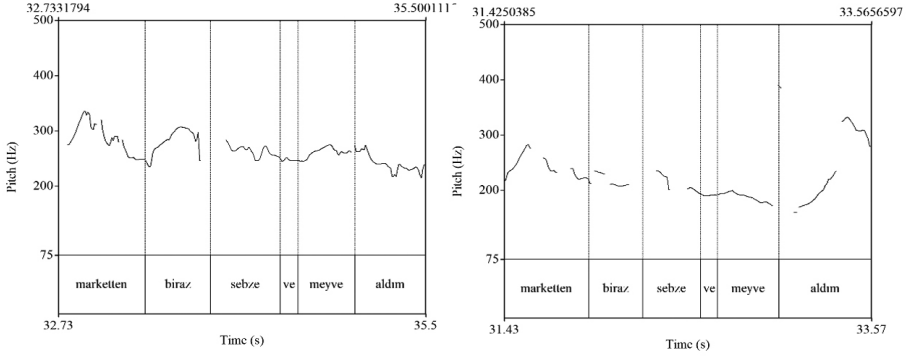

Şekil 3: “Poşetler meyve ve sebze ile doldu” ve “Çok yoruldum” cümlelerine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf, Boşnak öğrencilerin seslendirdiği “Poşetler meyve ve sebze ile doldu.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf “Çok yoruldum.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

Ana dili Boşnakça olan öğrencilerin büyük çoğunluğu Türkçe cümlelerdeki vurguyu ilk sözcük üzerinde gerçekleştirse de az sayıda Boşnak öğrenci aynı cümlelerdeki yüklemi vurgulamıştır:

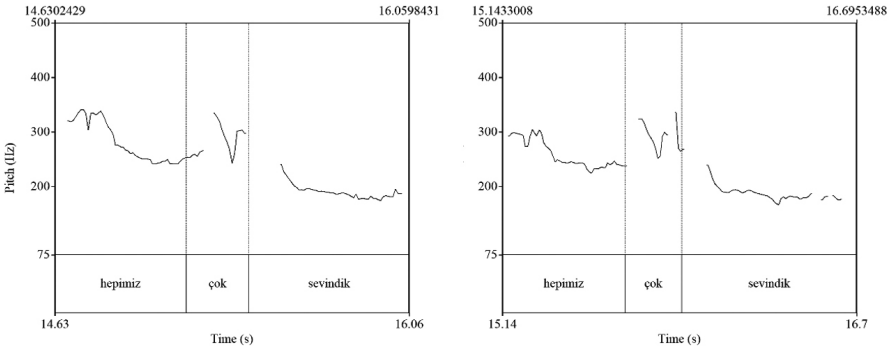

Şekil 4: “Sonra kahvaltı ettim.” cümlesine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf Boşnak katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından seslendirilen “Sonra kahvaltı ettim.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf diğer Boşnak katılımcılar tarafından seslendirilen “Sonra kahvaltı ettim.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

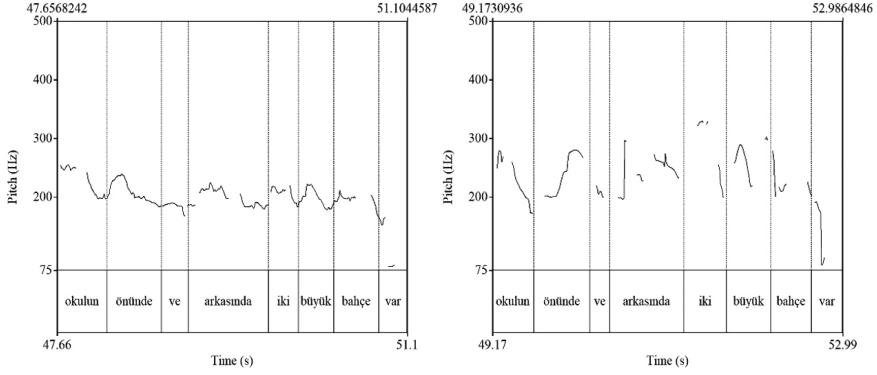

Şekil 5: “Marketten biraz sebze ve meyve aldım.” cümlesine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf Boşnak katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından seslendirilen “Marketten biraz sebze ve meyve aldım.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf diğer Boşnak katılımcılar tarafından seslendirilen “Marketten biraz sebze ve meyve aldım.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

Ana dili Boşnakça olan öğrencilerin büyük çoğunluğu Türkçe cümlelerdeki vurguyu ilk sözcük üzerinde gerçekleştirirken diğer öğrenciler aynı cümledeki orta sözcükleri vurgulamıştır:

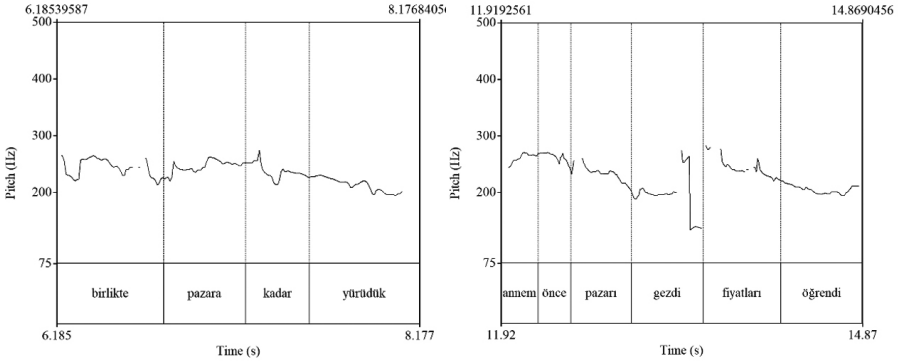

Şekil 6: “Hepimiz çok sevindik.” cümlesine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf Boşnak katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından seslendirilen “Hepimiz çok sevindik.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf diğer Boşnak katılımcılar tarafından seslendirilen “Hepimiz çok sevindik.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

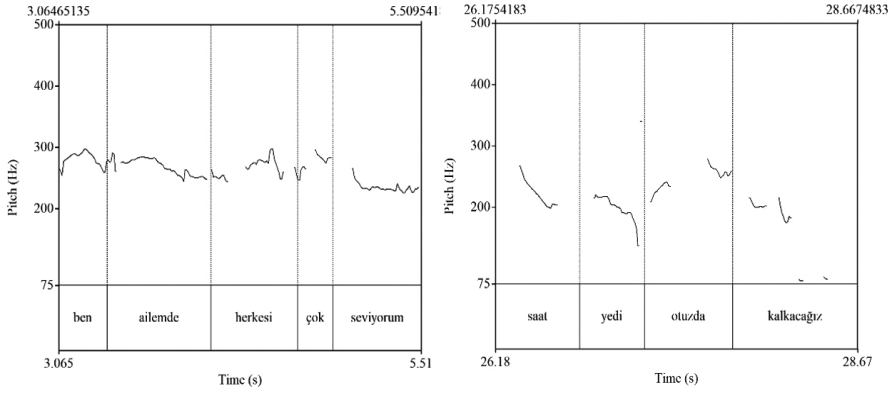

Şekil 7: “Okulun önünde ve arkasında iki büyük bahçe var.” cümlesine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf Boşnak katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından seslendirilen “Okulun önünde ve arkasında iki büyük bahçe var.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf diğer Boşnak katılımcılar tarafından seslendirilen “Okulun önünde ve arkasında iki büyük bahçe var.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

Boşnak konuşurlar tarafından seslendirilen kimi Türkçe cümlelerde orta sözcükler vurgulanmıştır:

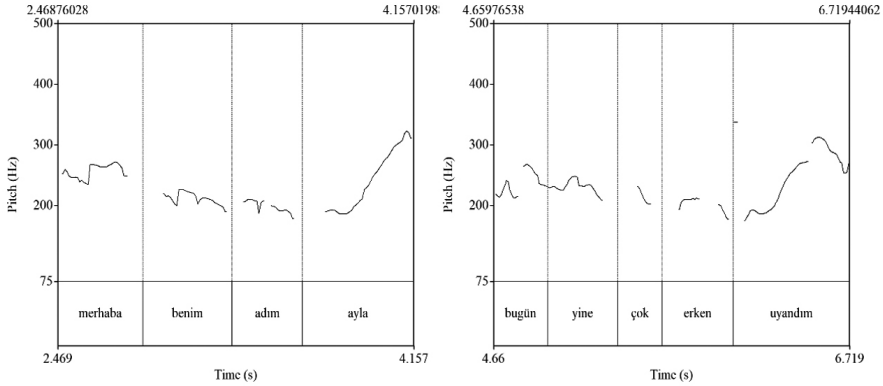

Şekil 8: “Birlikte pazara kadar yürüdük.” ve “Annem önce pazarı gezdi, fiyatları öğrendi.” cümlelerine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf, Boşnak öğrencilerin seslendirdiği “Birlikte pazara kadar yürüdük.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf “Annem önce pazarı gezdi, fiyatları öğrendi.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

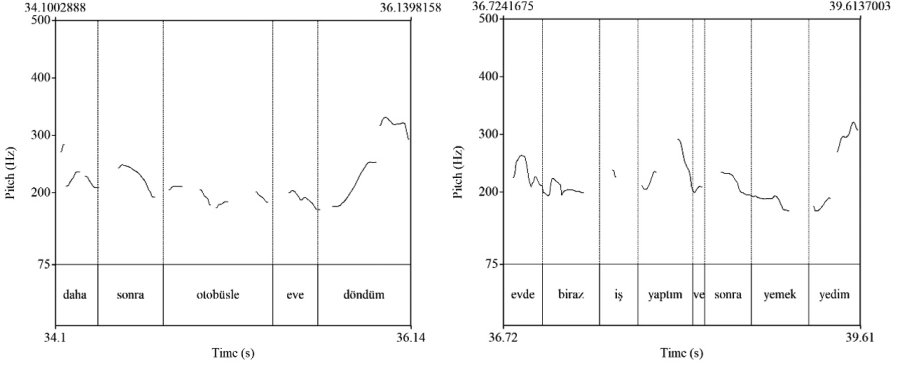

Şekil 9: “Ben ailemde herkesi çok seviyorum.” ve “Saat yedi otuzda kalkacağız.” cümlelerine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf, Boşnak öğrencilerin seslendirdiği “Ben ailemde herkesi çok seviyorum.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf “Saat yedi otuzda kalkacağız.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

Ana dili Boşnakça olan öğrenciler Türkçe cümlelerdeki vurguyu kimi zaman ise yüklem üzerinde gerçekleştirmiştir:

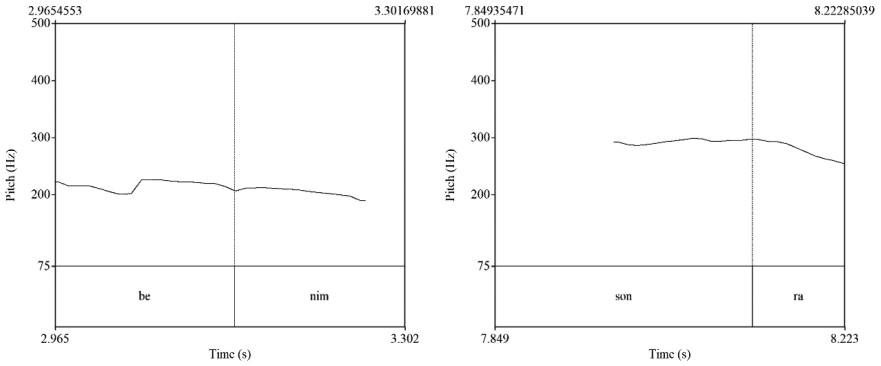
Şekil 10: “Merhaba benim adım Ayla.” ve “Bugün yine çok erken uyandım.” cümlelerine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf, Boşnak öğrencilerin seslendirdiği “Merhaba benim adım Ayla.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf “Bugün yine çok erken uyandım.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

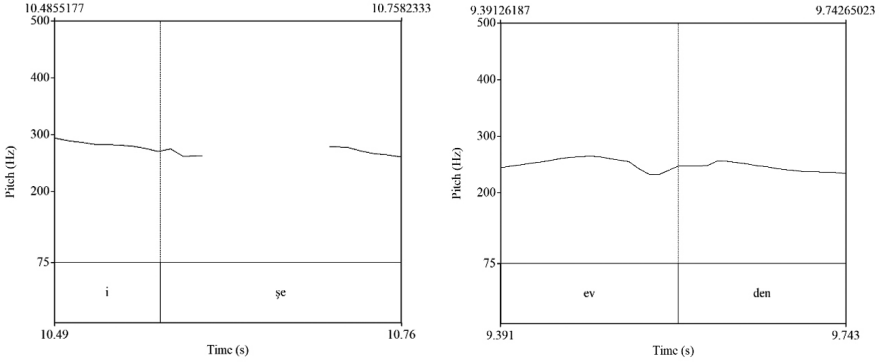
Şekil 11: “Daha sonra otobüsle eve döndüm.” ve “Evde biraz iş yaptım ve sonra yemek yedim.” cümlelerine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf, Boşnak öğrencilerin seslendirdiği “Daha sonra otobüsle eve döndüm.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf “Evde biraz iş yaptım ve sonra yemek yedim.” cümlesine ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

2. Okuma Metinlerindeki Cümlelerin Sözcük Vurguları

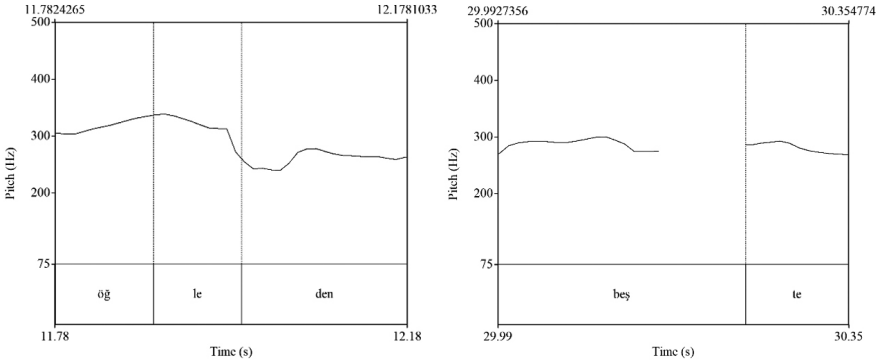
Ana dili Boşnakça olan öğrencilerde isim soylu Türkçe sözcüklerdeki birincil vurgu çoğunlukla ilk hece üzerindedir:

Şekil 12: “Benim” ve “sonra” sözcüklerine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf “benim” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf “sonra” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

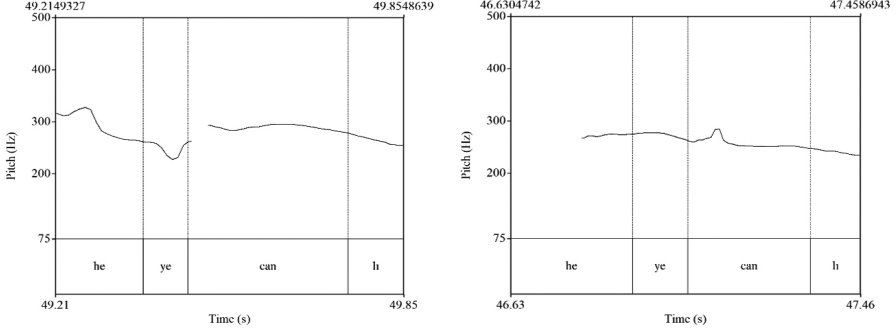

Şekil 13: “İşe” ve “evden” sözüklerine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf “işe” sözüküne ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf “evden” sözüküne ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

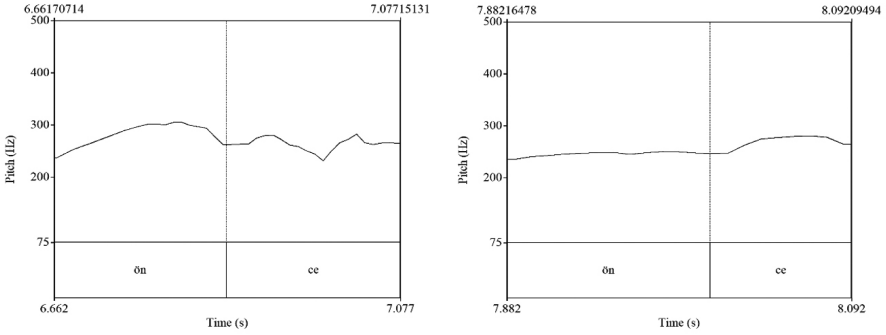

Şekil 14: “Öğleden” ve “beşte” sözüklerine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf “öğleden” sözüküne ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf “beşte” sözüküne ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

Ana dili Boşnakça olan öğrencilerin büyük çoğunluğu Türkçe sözüklerdeki vurguyu ilk hece üzerinde gerçekleştirirken az sayıda Boşnak öğrenci aynı sözükteki orta ya da son heceleri vurgulamıştır:

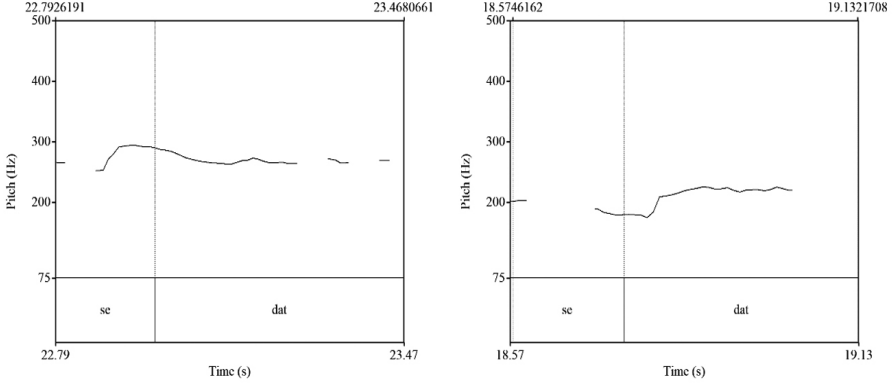

Şekil 15: “heyecanlı” sözcüğüne ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf Boşnak katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından seslendirilen “heyecanlı” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf diğer Boşnak katılımcılar tarafından seslendirilen “heyecanlı” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

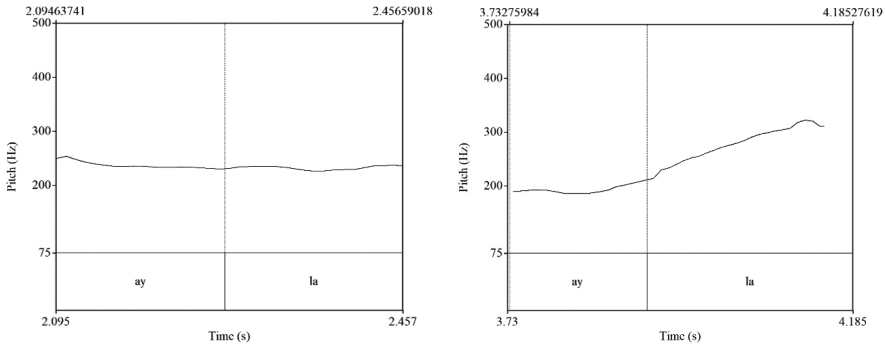

Şekil 16: “Önce” sözcüğüne ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf Boşnak katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından seslendirilen “önce” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf diğer Boşnak katılımcılar tarafından seslendirilen “önce” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

Ana dili Boşnakça olan öğrencilerin büyük çoğunluğu insan isimlerindeki vurguyu ilk hece üzerinde gerçekleştirmiş az sayıda Boşnak öğrenci aynı sözcükteki son heceleri vurgulamıştır:

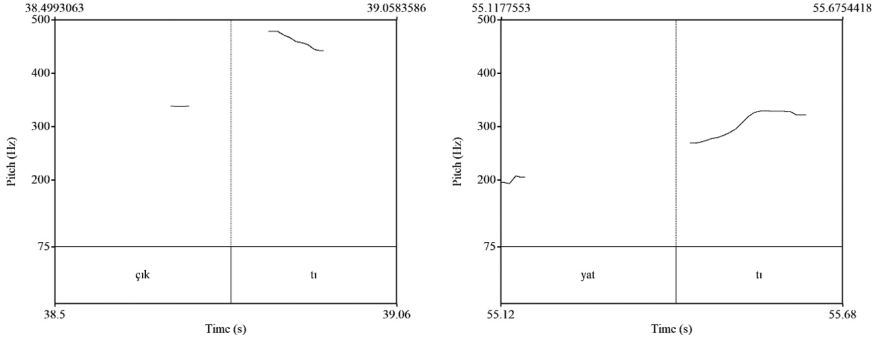

Şekil 17. “Sedat” sözcüğüne ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf Boşnak katılımcıların bir kısmı tarafından seslendirilen “Sedat” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf diğer Boşnak katılımcılar tarafından seslendirilen “Sedat” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

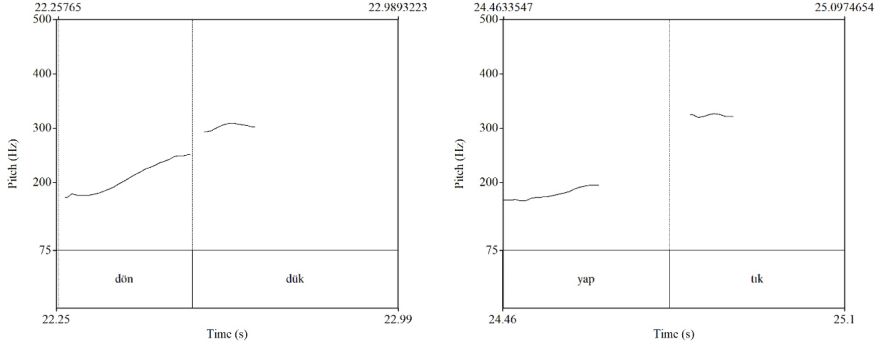

Şekil 18: “Ayla” sözcüğüne ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf Boşnak katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından seslendirilen “Ayla” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf diğer Boşnak katılımcılar tarafından seslendirilen “Ayla” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

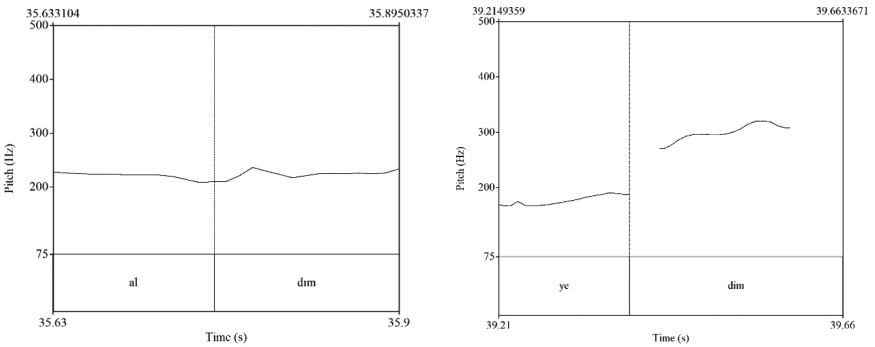
Ana dili Boşnakça olan öğrencilerin seslendirdiği çekimli fiil sözcüklerindeki vurgu çoğunlukla son hece üzerindedir:

Şekil 19: “Çıktı” ve “yattı” sözcüklerine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf “çık” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf “yat” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

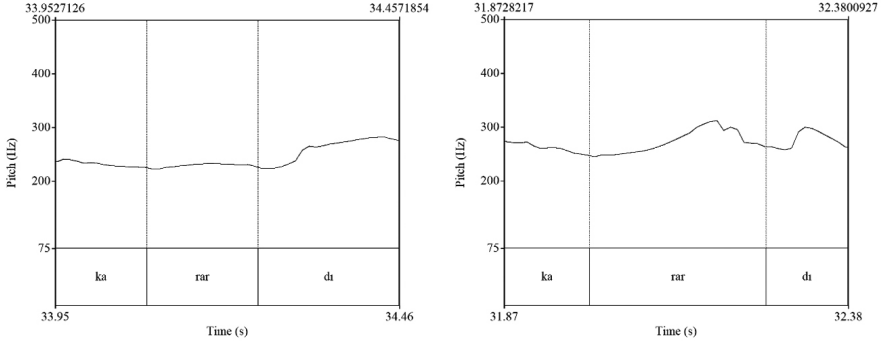

Şekil 20: “Döndük” ve “yaptık” sözcüklerine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf “döndük” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf “yaptık” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

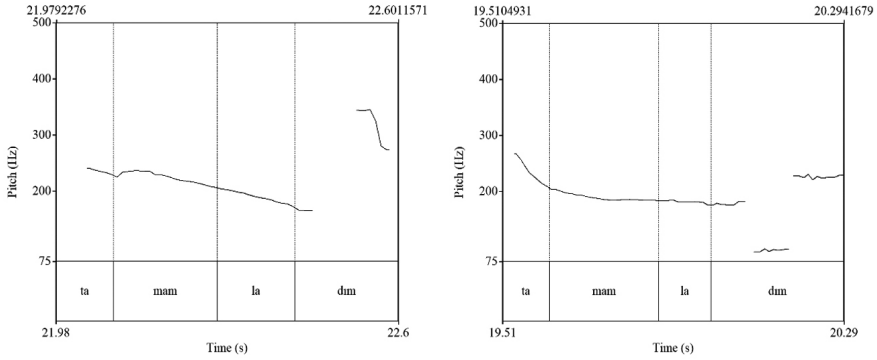

Şekil 21: “Aldım” ve “yedim” sözcüklerine ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf “aldım” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf “yedim” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

Boşnak öğrencilerin seslendirdiği çekimli fiil sözcüklerindeki birincil vurgu çoğunlukla son hece üzerinde oluşmuş, az sayıda öğrenci aynı sözcüklerdeki ilk ya da orta heceleri vurgulamıştır:

Şekil 22: “Karardı” sözcüğüne ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf Boşnak katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından seslendirilen “karardı” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf diğer Boşnak katılımcılar tarafından seslendirilen “karardı” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

Şekil 23: “Tamamladım” sözcüğüne ait ana dili Boşnakça olan öğrencilerin vurgu grafiği. Sol taraf Boşnak katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından seslendirilen “tamamladım” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü, sağ taraf diğer Boşnak katılımcılar tarafından seslendirilen “tamamladım” sözcüğüne ait ortalama vurgu görünümünü göstermektedir.

Sonuç

Çalışmada, A1-A2 temel düzeyde Türkçe öğrenen Boşnakça konuşurların cümle ve sözcük vurgularını sırasıyla hangi sözcük ve hece düzeyinde gerçekleştirdiğini tespit etmek amacıyla 12 okuma metni içerisindeki 203 cümle ve 1.454 sözcüğün tümündeki vurgu üretimleri *PRAAT* ses çözümleme programı ile görünür hâle getirilmiş ve incelenmiştir. Boşnak öğrenciler ile ana dili

konusurlarından toplanan verilerin karşılaştırıldığı çalışma kapsamında elde edilen bulgulardan hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Ana dili konuşurları cümlelerde yüklemden önceki sözcükleri vurgularken Boşnak öğrenciler Türkçe cümlelerdeki vurguyu çoğunlukla ilk sözcük üzerinde gerçekleştirmiştir. Boşnak konuşurlar tarafından seslendirilen kimi Türkçe cümlelerde ise orta sözcükler vurgulanırken kimi cümlelerde yüklem vurgulanmıştır. Özellikle ana dili konuşurlarının bulunduğu çalışma grubuna karşılık yüklemden önceki sözcüğün vurgulandığı az sayıdaki örnekle karşılaştırılması dikkat çekicidir.
- Ana dili konuşurları ad soylu Türkçe sözcüklerin son hecelerini vurgularken Boşnakça konuşan öğrenciler ad soylu Türkçe sözcüklerdeki vurguyu çoğunlukla ilk hece üzerinde gerçekleştirmiştir. Az sayıda Boşnak öğrenci orta heceleri vurgulamışsa da ad soylu sözcüklerde son hecenin vurgulandığı sözcüklerle çok fazla karşılaşmamıştır.
- Çekimli fiil sözcüklerindeki vurgu ise ana dili konuşurlarına benzer nitelikte fiilin son hecesi olan kip ekinin üzerindedir. Buna göre ana dili Boşnakça olan öğrenciler fiillerin büyük çoğunluğunun son hecesini vurgulamıştır.
- Ana dili konuşurlarının insan ve hayvan adlarının vurgu görünümleri çoğunlukla son hece üzerindeyken ana dili Boşnakça olan öğrencilerin büyük çoğunluğu insan adlarındaki vurguyu ilk hece üzerinde gerçekleştirmiştir. Az sayıda Boşnak öğrenci aynı sözcüklerdeki son heceleri vurgulamıştır.
- Çalışma grubunu temel seviyedeki Boşnak öğrenciler oluşturduğundan araştırmada, sıklıkla basit çekimli fiillerin ve temel sözcüklerin bulunduğu okuma metinleri kullanılmıştır. Dolayısıyla A1 ve A2 düzeyindeki Boşnak öğrencilerin Türkçe birleşik sözcük vurgu üretimlerinin incelenebileceği herhangi bir veri ile karşılaşılamamıştır.

Bürün birimsel yaklaşımla elde edilen tüm bu bulgulardan hareketle, Boşnak konuşurların Türkçe cümle vurguları ile isim soylu sözcük vurgularını Türk konuşurlardan farklı gerçekleştirdiği görülmektedir. Söz konusu sonuçta çalışma grubundaki Boşnak öğrencilerin parçalarüstü vurgu üretimlerinin *PRAAT* (Boersma ve Weenink, 2020) ses analiz programı ile görünür hâle getirilmesi ile ulaşılmıştır. Buradan hareketle Boşnak konuşurların A1-A2 dil düzeyinde Türkçenin sesletimini Türkçenin dünyasından elde edemedikleri, parçalı ses birimleri düzeyinde kaldıkları tespit edilmiştir. Sesletimin bir bütün olduğundan hareketle A1-A2 dil düzeylerinde hedef dil olarak Türkçenin öğretiminde sesletimin parçalı ses birimlerinin yoğunlukla verilmesi sonucu oluşan mekanik bir öğretimden ziyade duygu ve düşünce dünyasını kapsayıcı biçimde hem parçalı hem parçalarüstü ses birimlerinin birlikte öğretilmesi konusunda materyallerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Kaynakça

- Akbulut, B. (2021). *Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan okuma metinlerinin Türkçenin sesletimi edinimine etkisi (Bosna Hersek örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Bartın: Bartın Üniversitesi.
- Barın, E., Çobanoğlu, Ş., Ateş, Ş., Balcı, M., Özdemir, C. (ed.) (2018). *Yedi iklim A1 ders kitabı*. Ankara: Başak Matbaacılık.
- Barın, E., Çobanoğlu, Ş., Ateş, Ş., Balcı, M., Özdemir, C. (ed.) (2015). *Yedi iklim A2 ders kitabı*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Crystal, D. (2008). *A dictionary of linguistics and phonetics*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Demir, N. (2019). *Türkçe ses ve biçim bilgisi*. Ordu: Altınordu.
- Demircan, Ö. (2015). *Türkçenin sesdizimi*. İstanbul: DER.
- Demircan, Ö. (1977). Bileşik sözcük ve bileşik sözcüklerde vurgu. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 25(1977), 263-275.
- Demircan, Ö. (1981). Türkiye Türkçesinde vurgulama ve odaklama. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 26(1978-1979), 157-163.
- Dursunoğlu, H. (2006). Türkiye Türkçesinde vurgu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 267-276.
- Eker, S. (2007). Türkçenin ses birimleri ve belirgin alt ses birimleri. *İlmi Araştırmalar*; (24), 23-42.
- Erdem Nas, G. (2019). Birleşik sözcüklerde vurgunun (ölçülebilir) görünümleri. *RumeliDE (Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi)*, 16, 665-676.
- Erdem Nas, G. (2020). Türkçenin sesletiminin yabancılara öğretimi üzerine notlar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (67), 703-714.
- Ergenç, İ. (2002). *Konuşma dili ve Türkçenin söyleyiş sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Güler, E. ve Hengirmen, M. (2005). *Ses bilim ve diksiyon*. Ankara: Engin.
- Kabak, B. (2016). Refin(d)ing Turkish stress as a multifaceted. *Second Conference on Central Asian Languages and Linguistics (ConCALL52)* sunulmuş bildiri. Ekim 2016, Indiana University.
- Karatay, H. ve Tekin, G. (2019). Konuşma eğitiminin bürün özellikleri ve öğretimi. *Kesit Akademi Dergisi*, 18, 1-28.
- Kuder, E. (2019). *Second language teacher prosody*. New York: Routledge.
- Özgen, M. ve Koşaner, Ö. (2019). Dünya dillerinden örneklerle dil bilimsel tipoloji. Ankara: Pegem Akademi.
- Peterson, G. E. (1958). Some observations on speech. *Quarterly Journal of Speech*, 44(4), 402-412.
- Tekin, G. (2020). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi el kitabı (Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde sesletim eğitimi)*, (ed. H. Karatay). Ankara: Pegem Akademi.
- Tekin, G. (2020). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde sesletim eğitimi*. Doktora Tezi, Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

Extended Summary

The pronunciation of the language is formed by segmental and suprasegmental phonemes. While the partial level is concerned with the perception and production of the sounds of a language, suprasegmental units are concerned with the use of factors such as stress, tone, and tune compatibility. The entire sequence from the beginning to the end of speech includes prosody that includes emphasis, speed, intonation, rises and falls of pitch. It is known that a speech or pronunciation that is not established in this way is far from providing mutual communication. Speech is formed by forming the phonemes formed in the mind with a string and transmitting them to the other side through sound accompanied by prosodic elements. In this process, there is an effort to send the message, which is the basic rule of communication. The message reaches the source person successfully only when it is created and pronounced with a correct setup in the mind and vocal tract. Any disruption or deficiency in any part of this process will result in incomplete or incorrect transmission or non-delivery of the message. The full acquisition of speaking skill is possible with the full implementation of these steps. The first and most important outcome of acquiring the whole prosody of the language in foreign language acquisition is speaking skill. Speaking skill is shaped by teaching the segmental phonemes and suprasegmental phonemes as a whole, which are the basic parts of pronunciation. The acquisition of the pronunciation of only fragmented phonemes of a language prevents the learners of that language from perceiving the emotion and thought structure of the target language. In this way, the acquisition cannot go beyond a synthetic language learning form, and is considered as an unsuccessful process for the speaking skill step of the target language learning. For this reason, while gaining speaking skill, two main disciplines that constitute the pronunciation should be given together. A1 and A2 language levels, which are the first step of foreign language acquisition, are the first contact with the target language (L2) of a student that he/she wants to learn. In this process, the students try to acquire the first sounds of the target language and the structures that constitute these sounds. In the study, the Bosnian native speakers' pronunciation of the Turkish language, which was chosen as the target language, was examined prosodically. Since Turkish is a stress language, sentence and word level stress acquisition of Bosnian speakers contacting with Turkish for the first time and taking A1-A2 courses has been examined. In order to determine at which word and syllable level the speaker realizes sentence and word stresses respectively, 40 Bosnian students, 25 female and 15 males, between the ages of 15-20 stress productions in 203 sentences and 1454 words in 12 reading texts were made visible and examined with the *PRAAT* sound analysis program. The same texts were spoken by 3 female and 3 male Turkish native speakers in the same age range, and the two outputs were compared. While native speakers emphasized the words before the predicate in sentences, Bosnian students mostly emphasized on the first word in Turkish sentences. In some Turkish sentences spoken by Bosnian students, the middle words are emphasized, while in some sentences the predicate is emphasized. It is noteworthy that there are few examples where the word before the predicate is emphasized, especially in contrast to the study group of native speakers. While Turkish speakers emphasize the last syllable of Turkish words, students whose mother tongue is

Bosnian mostly emphasize on the first syllable of Turkish words. While other Bosnian students emphasized the middle or last syllable in the same word, words in which the last syllable was emphasized were not encountered very often. The emphasis in Turkish words with verb conjugation is on the modal suffix, which is the last syllable of the verb is similar to native speakers. Accordingly, students whose mother tongue is Bosnian emphasized the last syllable of most of the verbs. However, there are other results in detail in the conclusion part of the study. According to the results of a general evaluation, it has been determined that the pronunciation of Turkish, which is tried to be acquired as a target language, is not successfully achieved by Bosnian students for A1-A2 levels. Based on all these findings obtained with the prosodic approach, it was seen that Bosnian speakers perform Turkish sentence stresses and noun-word stresses differently from Turkish speakers. This conclusion was reached by making the suprafragmentary stress productions of Bosnian students in the study group visible using the sound analysis program *PRAAT* (Boersma & Weenink, 2020). From this point of view, it has been determined that Bosnian speakers at the A1-A2 language level retain the pronunciation of Turkish at the level of fragmented phonemes, different from origin Turkish. Considering that pronunciation is a whole in teaching Turkish as a target language at A1-A2 language levels, there is a need to develop materials for teaching both fragmented and suprasegmental phonemes together in a way that covers the world of emotion and thought, rather than a mechanistic teaching that results from the intensive use of fragmented phonemes.

